

3. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. — К., 2004. — 24 с.
4. Про Цільову комплексну програму “Фізичне виховання — здоров’я нації” // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. — 1999. — № 7. — С. 3–14.

Марина КАРЧЕНКОВА

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Розкрито оптимальні шляхи вдосконалення навчального процесу щодо готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. Процес формування професійної готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання необхідно реалізовувати трьома етапами: формування позитивного ставлення до педагогічної діяльності; оволодіння студентами основними професійними вміннями і навичками; формування цілісної структури професійної готовності майбутнього вчителя.

Останнім часом дуже часто критикується багато аспектів процесу підготовки фахівця у вищій школі. Один з недоліків дослідники [1; 4; 5] вбачають у тому, що в системі підготовки майбутнього вчителя ВНЗ домінує теоретичне навчання. Крім цього, переважають інформаційно-репродуктивні методи, зміст навчальних дисциплін слабо орієнтований на структуру і характер діяльності вчителя, відсутнє цілеспрямоване навчання студентів новітнім педагогічним технологіям. Найскладніші фундаментальні дисципліни, у тому числі психологія, вивчаються переважно на молодших курсах. Це призводить до того, що більшість студентів має значні труднощі у процесі навчання на психологічному рівні (складність спілкування, внутрішні конфлікти, несформованість пізнавальних процесів, нездатність прийняти на себе відповідальність за свій життєвий шлях). У зв’язку з цим проблема професійної підготовки майбутнього вчителя вимагає підвищеної уваги як на рівні визначення змісту і структури психолого-педагогічних знань, так і на рівні проведення комплексних досліджень, які можуть дати достовірну інформацію для сучасного студента.

Аналіз наукових праць і публікацій дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі розвитку немає єдиної думки щодо формування професійної готовності вчителя. Втім, пріоритетними напрямками підготовки фахівця з фізичного виховання вважаються: організація навчального процесу як ступеневої системи (Л. Волков, В. Григоренко); розроблення психологічних основ навчання (Н. Зубанова, Г. Ложкін, О. Федик); спортивна і професійно-педагогічна підготовка (О. Дубогай, О. Куц, С. Канішевський); професійна підготовка в процесі вивчення спортивно-педагогічних дисциплін (М. Віленський, А. Огністий, Б. Шиян); диференційований підхід до навчання (А. Цьось); впровадження інноваційних технологій (Г. Р. Генсерук, Е. Д. Кузнецова); особистісно-орієнтований підхід (І. Бех, М. Кларін, Л. Суценко).

Мета статті — визначити оптимальні шляхи вдосконалення процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Основним завданням нашої експериментально-дослідної роботи було покращення навчально-виховного процесу в експериментальних групах студентів факультету фізичного виховання з урахуванням сучасних наукових концепцій і результатів констатуючого експерименту. За основу розробленої програми взято результати передбаченої діагностики, що виявляє рівень готовності до професійної діяльності, динаміку її трансформації в процесі навчання. При цьому ми керувалися принципом: чим частіше в процесі навчання будуть діагностуватись індивідуальні типологічні якості особистості студентів, тим більш оптимально і своєчасно здійснюватиметься корекція процесу формування професійної готовності.

На початковому етапі педагогічного експерименту, метою якого було проведення діагностики готовності випускників до педагогічної діяльності у загальноосвітній школі (ЗОШ), проводилося: анкетування студентів до початку і після проходження педагогічної практики; вивчення рівня сформованості компонентів професійної готовності студентів-практикантів; аналіз отриманих даних. Рівень сформованості компонентів готовності до

діяльності вчителя досліджувався нами під час підготовки і після проходження студентами випускних курсів педагогічної практики. Виконуючи завдання в обстановці реальної професійної діяльності, лише небагато студентів показало достатньо високий рівень володіння традиційним методичним арсеналом педагога.

Отримані дані, наші спостереження і відгуки керівників педагогічної практики дозволяють констатувати надмірно стандартний підхід більшості студентів до виконання своїх обов'язків. На жаль, серед майбутніх вчителів відзначається достатній ступінь відтворювання умінь і навичок, засвоєних репродуктивним способом, за допомогою дій за зразком. Отже, більшість студентів випускних курсів перебуває на репродуктивному (мінімальному) та адаптивному (низькому) рівнях педагогічної майстерності, тобто володіє лише окремими елементами професійної діяльності спеціаліста з фізичного виховання.

Результати другого етапу пошукового дослідження (спостереження, аналіз документації, анкетування, опитування, бесіди зі студентами) виявили недостатнє у сучасній практиці ВНЗ програмно-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Одержані результати вказують на неналежний рівень професійної готовності майбутніх фахівців, а також на необхідність вирішення цієї проблеми, що підтверджується іншими авторами. Анкетне опитування, проведене А. Зданевичем і Л. Шукевичем [2], свідчить, що 18,8% студентів IV курсу Брестського державного університету оцінюють професійну підготовленість на факультеті фізичного виховання як дуже гарну, 75,7% — вважають її достатньою, 5,5% — оцінюють власну підготовленість до майбутньої професії на “незадовільно”. Аналіз отриманих результатів показав, що 47,8% студентів після проходження педагогічної практики у ЗОШ вказують на недостатній рівень практичних навичок, у 43,4% опитаних виникають труднощі організаційного характеру і тільки 8,8% респондентів не відчували жодних ускладнень.

Зважаючи на таку ситуацію, ми визнали за необхідне дізнатися думку студентів факультету фізичного виховання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету про особливості їх підготовки у ВНЗ в контексті досліджуваної проблеми і задали таке питання: “Як Ви вважаєте, наскільки система вищої освіти підготувала Вас до педагогічної діяльності в школі?”. Анкетуванням було охоплено 317 студентів. Відповіді респондентів наведено у таблиці 1. Студенти у своїх пропозиціях щодо покращення підготовки та вдосконалення змісту й організації педагогічної практики у ЗОШ I–III ступенів і ВНЗ I–II рівнів акредитації вказали на необхідність використання активних форм і методів навчання, формування діагностичних і корекційних умінь, забезпечення індивідуалізації підготовки з урахуванням якостей, здібностей і можливостей конкретних студентів, удосконалення системи контролю знань.

Таблиця 1

Оцінка студентами факультету фізичного виховання готовності до педагогічної діяльності в школі (%)

Курс	Відповіді				
	Повністю так	Достатньо	Недостатньо	Повністю ні	Не можу дати відповідь
IV	8,1	24,9	45,4	18,1	7,1
V	13,8	31,4	39,7	8,0	3,5

Розробляючи програму експериментального навчання, ми враховували те, що формування професійної готовності майбутнього фахівця є складним, багатоаспектним і поетапним процесом науково-пізнавальної та практичної діяльності студентів: від первинного сприйняття теоретичних знань через їх узагальнення, систематизацію до застосування набутих знань на практиці, усвідомлення їх необхідності й важливості для вирішення професійних завдань. Кожний етап вимагає відповідних дій педагогів і студентів, застосування організаційних форм і методів навчання.

Під організаційними формами навчального процесу в дидактиці вищої школи розуміємо засоби здійснення взаємодії студентів та викладачів, у межах яких реалізується зміст і методи навчання. Найбільш оптимальною та ефективною організаційною формою навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вчителів у нашому випадку були семінарські та практичні заняття, самостійна робота студентів, педагогічна практика.

Враховуючи це, на основі структурно-процесуальної моделі підготовки педагогів, запропонованої С. Литвиненко й адаптованої до нашого дослідження, було розроблено схему формування професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури (схема 1). Запропонована схема включає базовий, практично-технологічний і корекційно-розвиваючий етапи поступової та безперервної професійно-педагогічної підготовки фахівців.

На першому етапі відбувалося набуття теоретичних знань, які є базовими, формування початкових професійних умінь і навичок та позитивного ставлення до педагогічної діяльності, підвищення рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості студентів. З урахуванням з цього в розроблених нами методичних рекомендаціях наголошується на необхідності дотримуватися таких педагогічних умов: здійснення професійно-педагогічної підготовки студентів на основі взаємозв'язку теорії і практики, інтеграції професійно-орієнтованих дисциплін, диференціації та індивідуалізації процесу навчання, різнорівневого підходу до організації та оцінювання результатів навчальної діяльності студентів; використання методів активного навчання.

На другому етапі передбачалося активне формування професійно-педагогічних умінь і навичок на основі інтегративних зв'язків професійно-орієнтованих дисциплін, розвиток професійно значущих здібностей і якостей, реалізація програми спецкурсу "Професійна діяльність учителя фізичної культури". Тут забезпечувалися такі педагогічні умови: застосування особистісно-орієнтованих та інтерактивних форм і методів навчання; створення сприятливих умов навчання на заняттях; забезпечення різнорівневого змісту навчальних і практичних завдань стосовно набутих знань та умінь студентів; систематична професійна діагностика.

Вирішення завдань експериментального навчання здійснювалося нами за допомогою як традиційних занять (лекції, семінарські і практичні), так і з використанням різних форм і методів активного навчання (дискусії, тренінги, розв'язання педагогічних задач та аналіз психолого-педагогічних ситуацій, проведення навчально-педагогічних ігор) з метою активізації пізнавальних інтересів студентів і навичок самостійного навчання, а також передбачало різні різнорівневі тренувальні завдання, що сприяло появі якісних змін в усіх компонентах професійної готовності. Ступінь складності завдань, які виконувалися, обумовлювався метою та дидактичними завданнями кожного етапу, рівнем професійної готовності та потенційними можливостями студента.

Як підтверджують дослідження В. Яловича та В. Сергієчка, одним з ефективних засобів формування професійної готовності студентів є ситуативно-рольовий підхід, що реалізується через ігрову діяльність студентів (ділові, рольові та ситуативні ігри). Навчальні завдання, професійні ситуації, максимально наближені до реальних умов педагогічної діяльності, спонукають студентів самостійно працювати і стимулюють їх до активного засвоєння навчального матеріалу. На думку дослідників, варіативність завдань забезпечує індивідуалізацію навчання, підвищує інтерес до предмету, формує об'єктивну самооцінку майбутнього вчителя фізичної культури [5].

Третій етап професійної підготовки характеризувався оцінкою рівня сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців, аналізом його відповідності бажаному з метою корекції і передбачав формування цілісної структури професійної готовності вчителя фізичної культури на основі інтегрування професійно важливих умінь і навичок. Формування готовності на цьому етапі відбувалося за такими педагогічними умовами: коригування процесу професійної підготовки відповідно до результатів діагностики; активізація самостійної роботи майбутніх вчителів з використанням комплексно-диференційованих програм; налаштування студентів на саморозвиток, творчу самореалізацію та самоудосконалення.

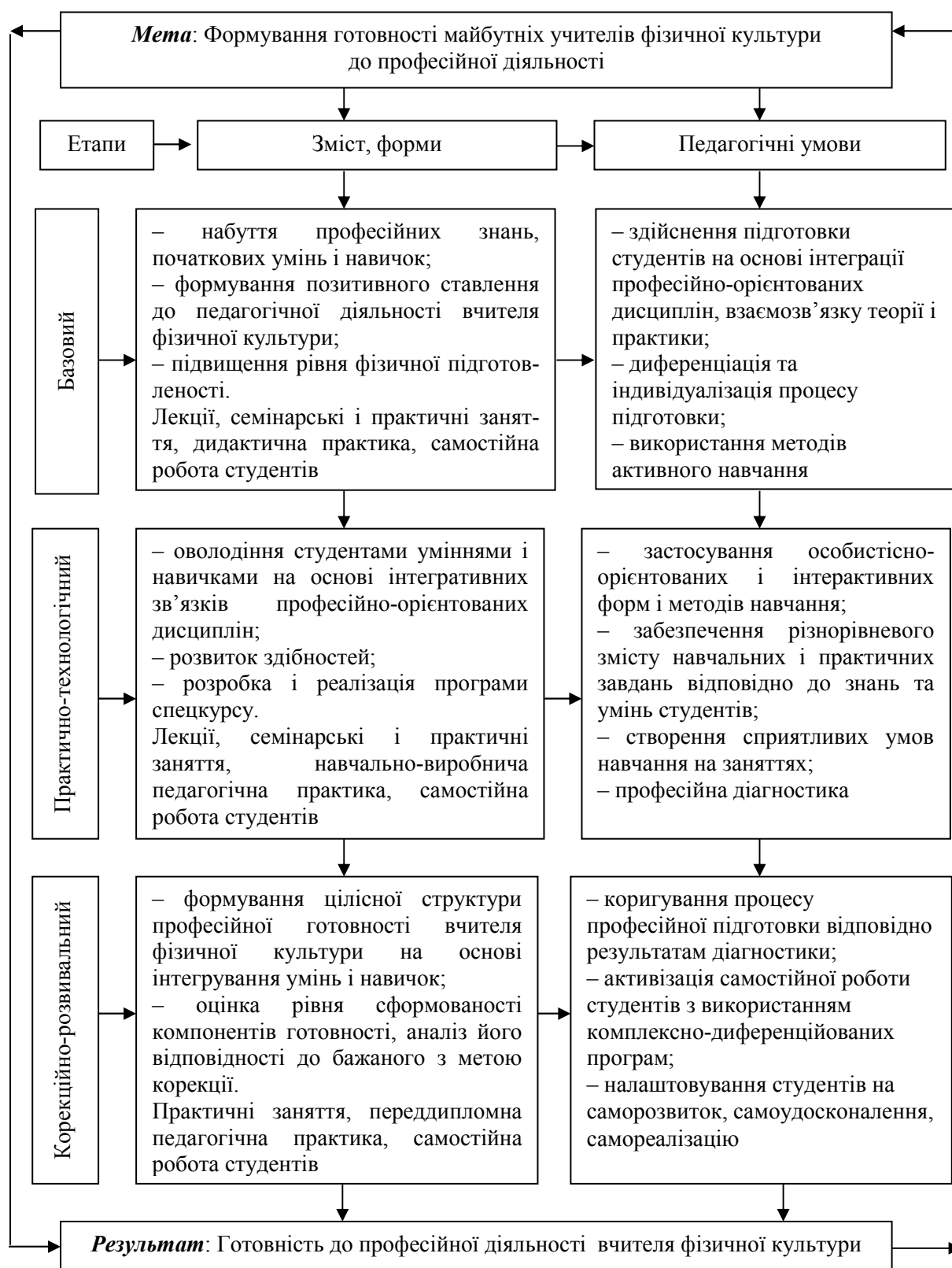

Схема 1. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

Педагогічний експеримент підтвердив позитивний вплив педагогічних дій і запропонованої програми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Студенти експериментальних груп мали за більшістю показників вірогідно вищий рівень професійної готовності порівняно зі студентами контрольних груп ($p < 0,05$) [3].

Висновки:

1. Професійна підготовка стає більш ефективною за умови раціонального поєднання методів інтерактивного і проблемного навчання, системності підготовки, інтеграції та актуалізації різнопредметних знань, реалізації педагогічних умов, пріоритету особистості студента.

2. Процес формування професійної готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання необхідно реалізовувати трьома етапами: формування позитивного ставлення до педагогічної діяльності; оволодіння студентами основними професійними вміннями і навичками; формування цілісної структури професійної готовності майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков Л. В. Проблеми професійної підготовки спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту // Матеріали I республіканської конференції “Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту в Україні”. — Луцьк: Надстир’я, 1994. — С. 168–169.
2. Зданович А. А., Шукевич Л. В. Особенности подготовленности студентов факультета физического воспитания к профессиональной деятельности // Матеріали IX Міжнародного наукового конгресу “Олімпійський спорт і спорт для всіх”. — К., 2005. — С. 898.
3. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04. — К., 2006. — 19 с.
4. Шиян Б. М., Папуша В. Г., Леськів А. Д. Шляхи підвищення рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи в національній школі // Матеріали I республіканської конференції “Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту в Україні”. — Луцьк: Надстир’я, 1994. — С. 240–241.
5. Яловик В., Сергієчко В. Технологія вдосконалення професійної майстерності вчителів фізичного виховання // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. — 2003. — № 2. — С.16–18.

Оксана АНТОНЕНКО

**АНАЛІЗ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

В статті розглянуто питання необхідності формування готовності майбутніх вчителів фізкультури до інноваційної діяльності. Проаналізована модель професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання; виявлено узагальнену структуру праці вчителя фізичної культури; проаналізовано зміст його виробничих функцій.

На сучасному етапі одним із пріоритетних завдань державної політики у галузі фізичної культури і спорту є збереження та зміцнення стану здоров’я і фізичної підготовленості учнів. Важливу роль у виконанні цього завдання відіграє вчитель фізичної культури, оскільки від ефективності його діяльності залежить гармонійність розвитку підростаючого покоління.

Сучасний вчитель фізичної культури повинен уміти спрямовувати навчально-виховний процес на особистість вихованця, вибудовувати навчальну діяльність так, щоб кожен учень мав необмежені можливості для самостійного і високоєфективного розвитку, що актуалізує необхідність формування готовності майбутнього фахівця до інноваційної діяльності [2, 276–278].

Аналіз психолого-педагогічної літератури наводить на думку, що проблема інноваційних освітніх перетворень перебуває у полі уваги багатьох науковців. Основні положення педагогічної інноватики досліджували М. Бургин, В. Загвязинський, В. Ляудіс, А. Найн, В. Паламарчук, Н. Юсуфбекова; інноваційну педагогічну діяльність — В. Сластьонін, Л. Подимова, Н. Кузьміна, М. Скаткін; інноваційні педагогічні технології Н. Корсунська, О. Пехота, С. Сисоєва; інноваційні процеси в професійній освіті — А. Катшов, О. Кіяшко, А. Токтогулов.